

Nº 74 bis.

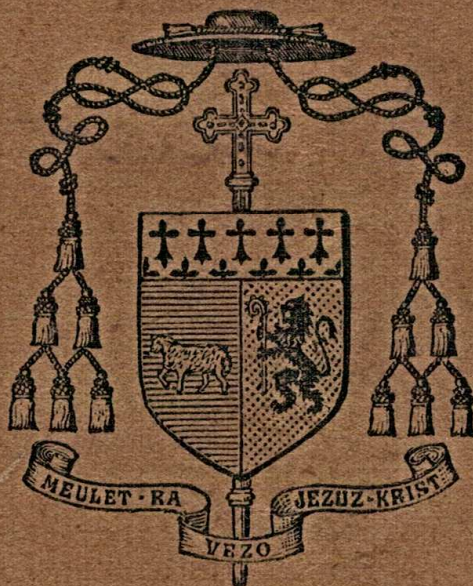
LIZER A BASTOR

Otrou'n Eskob Kemper ha Leon

var hon deveriou e amzer ar peoc'h

HA KEMENNADUREZ

evit Amzer zantel ar C'horaiñz, 1919

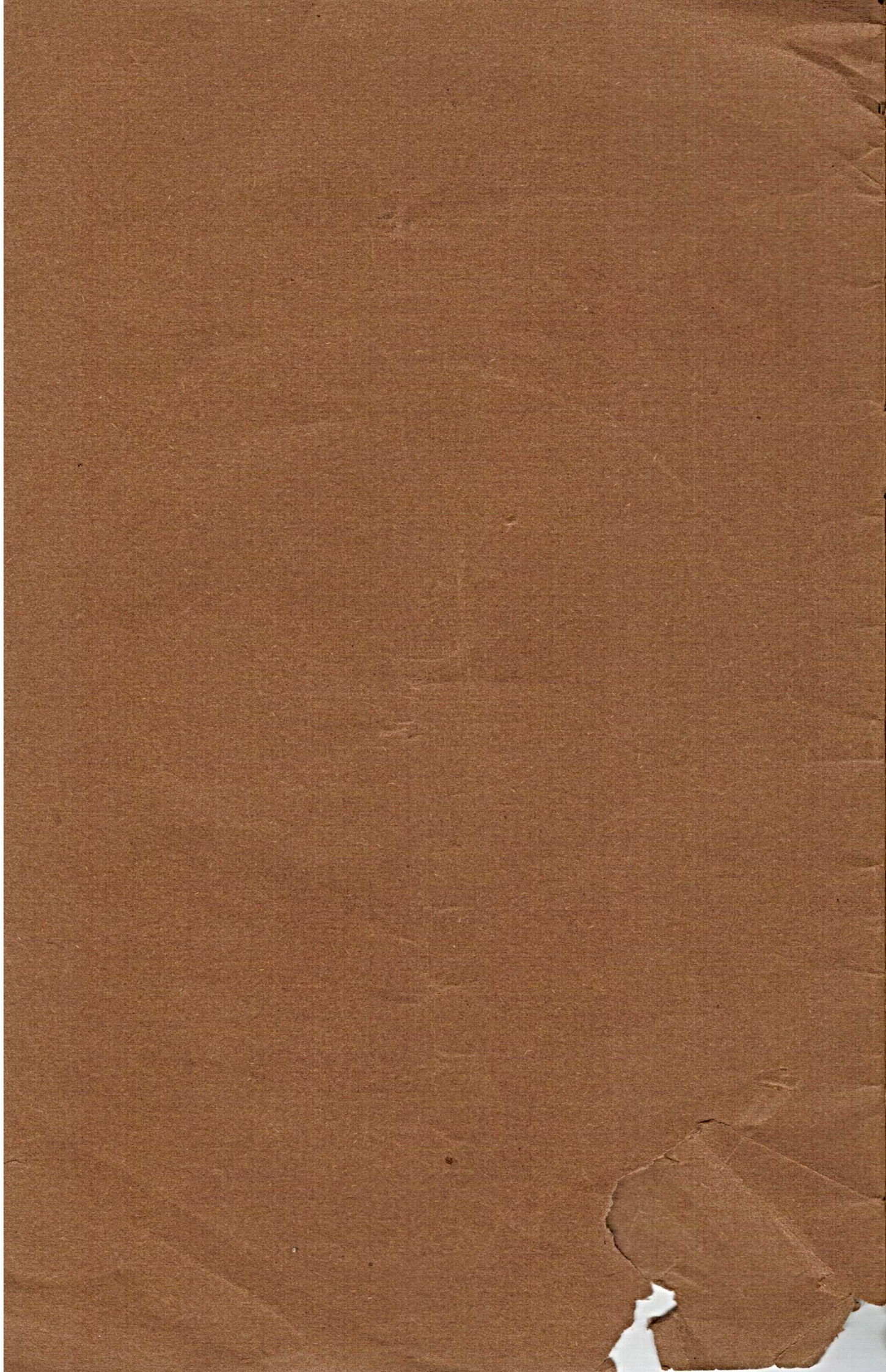

KEMPER

MOULLET E TI ARSÈNE DE KERANGAL

MOULLER AN ESKOBTI

1919

Nº 74 bis.

3t

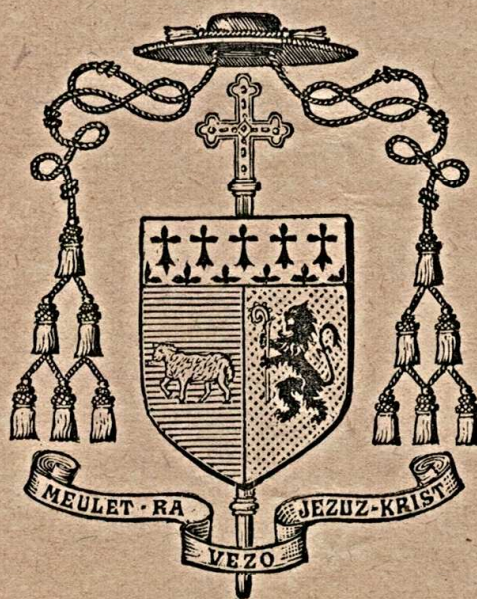
LIZER A BASTOR

Otrou'n Eskob Kemper ha Leon

var hon deveriou e amzer ar peoc'h

HA KEMENNADUREZ

evit Amzer zantel ar C'horreiz, 1919

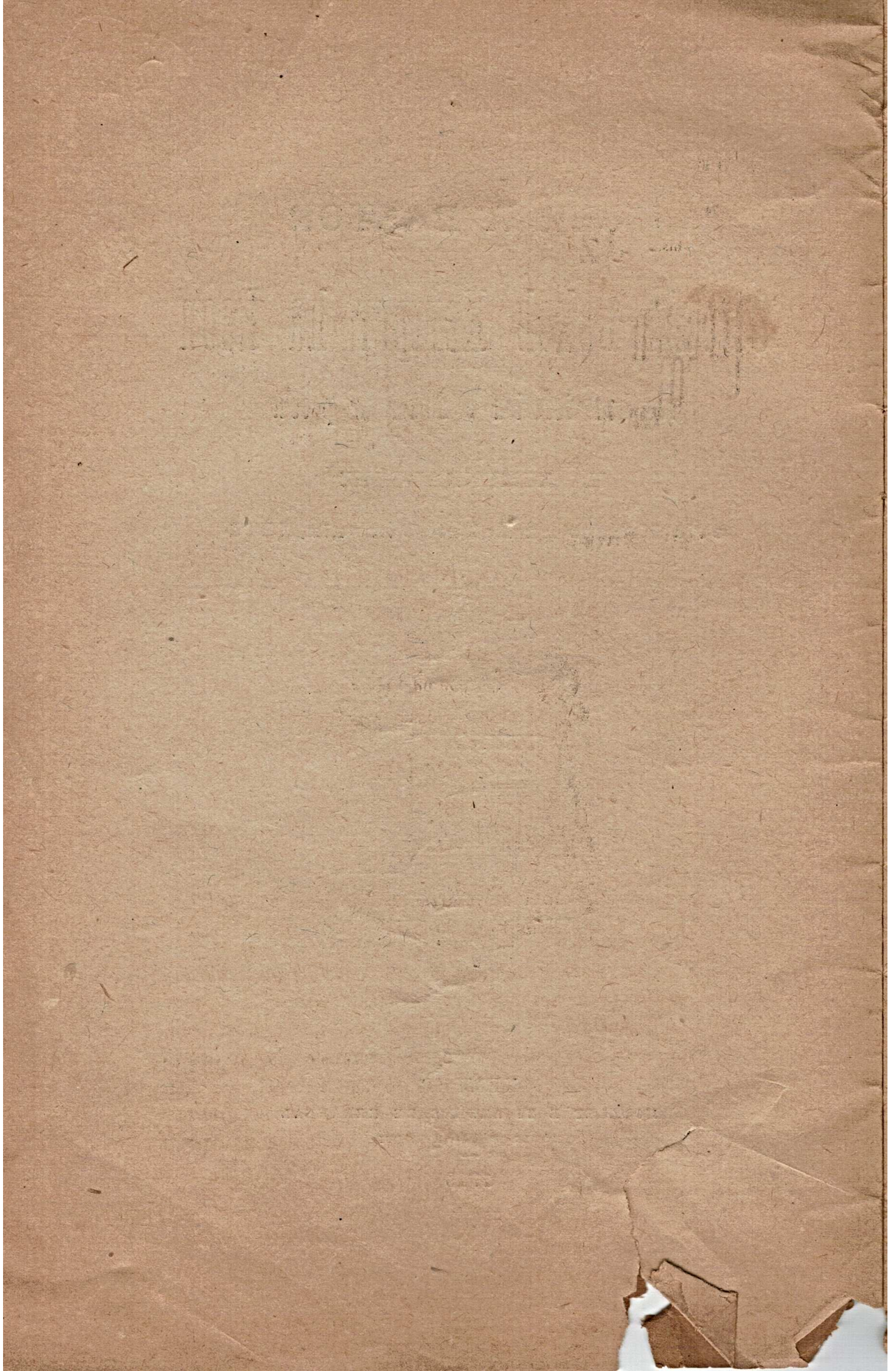

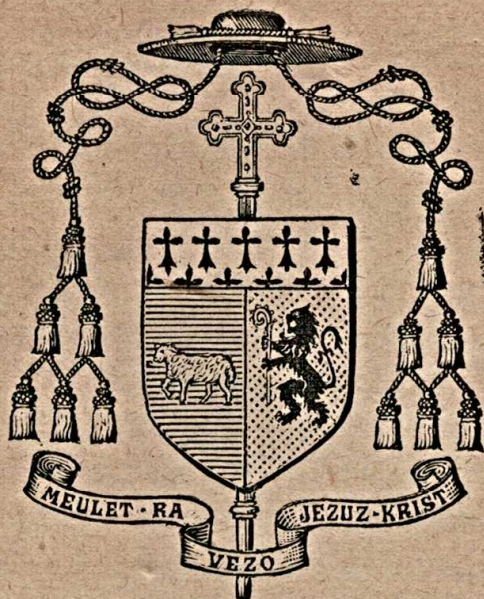
KEMPER

MOULLET E TI ARSÈNE DE KERANGAL

MOULLER AN ESKORTI

—
1919

ADOLPH-YVON-MARI DUPARC

Dre c'hras Doue hag Hon Tad Santel ar Pab

ESKOB KEMPER HA LEON

D'ar Veleien ha d'an Dud fidel eus Hon Eskobti

Salud, peoc'h ha bennoz e Jesus-Krist Hor Zalver.

HOR BREUDEUR KER,

Ne c'hellomp ket er bloaz-man, en Hon Lizer evit ar C'ho-raiz, komz deoc'h nemet eus ho teveriou e amzer ar peoc'h.

I. — Da genta e rankomp lavaret deoc'h, gant Hor c'halloun a Dad, e kemeromp perz en ho klac'har, en ho kaon. Ar viktor, goude beza bet gedet epad pell amzer, a zo deuet evelato en eun tol, buhanoc'h eget na zonzemp, hag an dra-ze a c'helfe rei lec'h deomp da veza laouen meurbet. Mes ken ker eo koustet ma kemeromp anezi hep re a levenez, evel eur c'hras roet deomp gant ar Galoun Zakr, ha kenteliou ar maro

Ar re varo.

**

e kichen ar c'hloar a dennomp eus hor gounid a ziskwes deomp hon dever hirio.

Hon eskopti en deus kollet, epad ar brezel, 50 beleg ha kement all a gloareged eus ar seminer. O unani a raimp en hor pedennou gant ar millierou a zoudarded ho peuz da lenva varno. Beleien ha tud lik, oll o deus kinniget ar memez sakrifiz, unanet gant sakrifiz ar C'halvar. Evito e lavarimp aliez an oferen a zigoro dezo kentoc'h an eürusted eternel.

D'Hor beleien maro Hon deus sonj da zavel, e Kemper, eur men-bez evit o enori. Eus ho tu, c'hwi, e pep parrez, a enoro ho soudarded maro, pe o verka o hanoiou en ilizou, pe o sevel er vered eur bez evito oll assamblez, el lec'h ma z'eot da bedi evit ho kenvroiz ha dreist-oll evit ar re ne ouezer ket e pelec'h int bet beziet. Parrez ebet ne vanko da renta d'he bugale an dever-ze a anaoudegez vat a vo eun enor evit ar re varo hag eur gentel evit ar re veo.

Lod eus hor c'henvroiz o deus sonjet ober gwelloc'h, hag o zonzj ne iaffe ket eneb hon hini. Tud Kerne, Leon ha Treger o doa ar memez kaloun hag ar memez spered epad ar stourmadou heb ehan, var vor ha var zouar. Perak ne vijent ket enoret oll assamblez dre eur chapel gret gant mein hor bro ha savet var an uhela eus menesiou Breiz, menez Sant-Mikèl e Brasparts ?

Beg ar menez-ze a gavomp eur plaz mat evit sevel eur chapel da zalc'her sonj eus hor zoudarded ha martoloded.

Gwelet Hon deus skeuden ar chapel a zo c'hoant da zavel. Ober a raio brao var ar menez-ze, talvoudus e vezo da eneo ar zoudarded dre ar pedennou a vo lavaret enni ha plijout a raio d'ar famillou e kaon.

O tiskleria a vouez uhel feiz ho tud maro, o c'harantez evit ho bro, o nerz-kaloun, o fasianted e kreiz o foaniou, e tisklerio ive ho peuz fisianz em'aint eürus en nenv ha fisianz d'en em gaout eun deiz ganto e gloar ar Baradoz.

Ar chapel a vo hanvet chapel sant Mikel, rak abaoe pell

amzer ez eus eno eur chapel da zant Mikel, ha kalz tud a ves enni o pardouna eus ar parresiou tro var dro. An Arc'hel santel eo Difennour Bro-C'hall. Hen eo a zo bet karget da c'halver ha da hentcha Jeann d'Ark. Hen eo a gas d'ar Baradoz an eneo o deus gret aman o oll dever. Peseurt patron all a vije gwelloc'h da gemeret evit beilla var gloar hor zoudarded kalonek ha gounit dezo pedennou ?

Pa vo gret eun hent esoc'h da bignat var ar menez, ar belerined a deuio da bardouna da Zant-Mikel ha da bedi evit o zud ne c'hellint biken ankounac'hat. Bep an amzer e vo lavaret an oferen. Divar lein ar menez-ze, ar c'halonou a bigno buhanoc'h varzu an Nenv d'en em unani gant eneo ar re varo.

Karet a rafemp e teuffe oll dud Hon eskopti da rei o aluzen evit sikour sevel ar chapel-ze, a vo gwelet eus a bell hag a zigaso da zonzj eus ar re o deus skuillet o goad da zavetei ar vro.

II. — Abalamour m'o deus skwillet o goad eviti, eo e c'hello ar Franz chom beo. Ra c'hello beza krenv ! Klevet e ves lavaret ar Fransisien n'o deus ket c'hoaz an er da gompren o deus bet an trec'h, da anaout o deveriou hag o gwirion. Marteze eo gwir, marteze o deus gounezet muioc'h a c'hloar eget a nerz. An nerz ne deu ket eus an douar gounezet var an enebourien, ar madou restaolet ganto, eus ar c'holonion kresket. An nêrz a dle beza en diabarz.

Nerz eur vro a deu eus an doare m'eo gouarnet, hag eus ar galoun he deus. Ar Franz he deus ezom da ziazeza gwelloc'h he buez. Mes, n'eus forz pegen brao e vo reizet ha gouarnet, ne c'hello ket kaout eur peoc'h start ha padus keit ha ma lakaio en he fenn dilezel Doue. Bez ez eus bet komzet epad ar brezel eus eun nerz dreist nerz ar c'horf, nerz spered, hag a zo bet talvoudus kenan da zilvidigez ar vro. E gwirionez n'ez eus nemet ar Relijion goest da rei nerz da eur bobl, nerz

Er Relijion
em'an nerz
ha silvidigez
ar Franz.

da goustianz an den, galloud da ober an dever penn da benn.

Hag an dispac'h a velomp daou vloaz zo er zao-heol eus an Europ ne ra nemet diskwez eo gwir ar pezh a lavaromp aman. An Otrou d'Hulst a skrive, e 1871, ar bajen-man a zo enni gwirionesiou evit an amzer hirio kerkoulz eget evit an amzer neuze : « Pa ne ra mui an den forz gant ar vuez eternal, pa ne oar mui petra eo ar vuez-ze, e tisken e renk an anevaled. Ha pa ves kalz evelse, e teu da zevel eun unaniez tud a ya ar spount d'o heul : doare o deus da veza evel ar re all, da gaout urz ha lezennou, mes n'o deus nemet an doare, hag ar pezh a zo a vad en o zouez a deu dezo eus ar gizioù kristen ; e gwirionez, n'ez eus en o c'haloun nemet c'hoanteziesiou direiz oc'h enebi an eil ouz eben. Unan a c'hoanta dalc'her ar pezh en deus ; eun all kemeret ar pezh n'eo ket dezan ; hag hini anezo ne oar petra eo ar mad, petra eo an droug ; n'o deus koustianz ebet. Ar brezel a zo diskleriet etrezo, ha ma ne vezont ket ato oc'h en em ganna, eo ma ne c'hellont ket ato ober kement a c'hoanteont. Ne gomprenont ket e vije var an douar tud paour ha tud pinvidik, avi o deus ouz ar re o deus gallet, dre labourat ha dre espern, dastum eun tam madou bennak ; ne c'hellint ket gouzant e ve tud pinvidik, hag ec'h en em zavint enep dezo. Hag e ves kavet ato tud fallakr da c'hweza var an tan-ze, da lakat al labourerien da gaout kaz ouz ar re o deus eun tam danvez, da lavaret dezo n'eo ket deread gwelet etre daouarn eun nebeud tud madou a dlefe beza d'an oll ha a roffe eürusted d'an oll. Hag ar bobl a deu da gredi e vije avoalc'h lamet divar an douar eur c'hant mil den bennak evit lakat ar re all oll pinvidik hag eürus. E gwirionez, krenv eo an dentasion ; ha penos enebi outi ? Doue, ar gwir, an aoun rak poaniou an ifern, an oll draou-ze a zo bet skubet, ne jom mui netra d'hon difen eneb an dud gouez » (1).

1) An O. d'HULST, prezegen e Marcassan (Ere 1871).

Ar re a zo e penn hor bro, daoust ha gwelet a reont an danjer ? Ia, ha skler c'hoaz. Klask a reont pellat anezan. Hag evit dont a benn anezan, o deus fisianz en *emgleo santel* etouez tud Franz, ha mat a reont. Mes ne velont nemet eun tu eus ar virionez, hag an hini distera. Ne fell ket dezo anzav e teu an danjer eus ma z'eo tennet ar feiz eus ar c'halonou. Ha poan a ra deomp gwelet kement a sperejou uhel deuet da veza dall avoalc'h evit banna ar feiz kristen hag ober breze dezi. Penos tud boazet da c'houarn, tud hag a oar ne ves gret netra vat ma ne glasker nemet beva en-êz, tud hag a oar petra c'hell ar garantez a deu eus an Aviel, tud hag a oar ne c'heller ket beza trec'h d'an techou fall hep sikour lezen Doue, penos e chomont hep stoui dirak H. Z. J.-K., an Hini hepken a c'hell savetei ar boblou hag an eneoù ? Ar framasouned a ra aoun dezo, mes ar framasouned a jomfe sioul hag a yaffe d'en em guzat, ma karfe an oll dud honest en em zével enep dezo. Goulen a reomp ma c'hoarvezo kement-se eun deiz, rak ret eo, evit ma tizroio adarre ar Franz da Zoue.

III. — Mes n'e ket var gement-se eo Hon deus sonj da gomz hirio.

O velet an danjer a varo a deu d'ar vro eus a berz an dud difeiz, bemdez muioc'h-mui a gounnar enno ; o velet ar feiz o vihanat zoken en hor Breiz, e karfemp ho lakat da zigas muioc'h a nerz d'ar feiz kristen en hoc'h eneoù, en ho famil-lou, en ho parresiou, ha diskwez deoc'h penos e c'helfec'h sikour gwellat stad ar Franz ha lakat da greski ar Relijion e pep renk eus an dud.

Al labour a c'houlennomp diganeoc'h a zo kement a ezom anezan eget eus al labour ho peus gret epad ar brezel. Rak anez, ne denfemp ket eus ar peoc'h ar vad a rankomp tenna. Ret eo deoc'h en em rei a galoun d'al labour-ze. N'e ket d'ar mare en deus Doue roet deomp kement a c'hrasou eo e kol-limp fisianz ha nerz-kaloun.

An
Deskadurez
kristen.

IV. — Kenta tra zo d'ober eo deski ar Relijion. Evit diskwez an hent ha rei nerz, ar feiz a dle beza sklerijennet. Hirio n'ez eus ket avoalc'h a zeskadurez kristen nag etouez ar bobl nag etouez an dud a renk uhel. Alies, an dud desket o deus lennet pep tra nemet al Leor a zo dreist an oll leoriou, Aviel Hor Zalver hag ar c'henteliou tennet anezan gant an Iliz. Goulennit digant ho peleien a zo o tont eus a douez ar zoudarded. Lavaret a raint deoc'h e ves kavet kalz tud, kristenien zoken, ne anavezont ket meur a hini eus gwirionesiou braz ar Relijion. Hag ar merc'hed, ma karfent ober o examin var gement man a vije souezet ive o velet pegen nebeut ec'h anavezont gwirionesiou ha lezennou an Iliz.

Er bloaveziou tremenet, en Hon Liziri evit ar C'houraiz, Hon deus diskwezet deoc'h n'eus ket guelloc'h eget ar zakramanchou evit lakat da greski ar vuez kristen. Mes peurliesia ar c'hraz, seulvui ma z'eo sklerijennet, seulvuic'h a frouez a zoug. An deskadurez kristen a zo ret evit rei nerz d'an ene. Kement-man a zo gwir evit an den, gwir evit ar bugel. Deuet eo ar mare evidoc'h da brepari ho pugale evit labourou amzer ar peoc'h, da lakat en o eneou feiz krenv evit an amzer denval a zo o tont. Ar merc'hed yaouank o deus kement ezom a zeskadurez kristen eget ar botred yaouank. Hag an dud a bep renk a dle en em lakat d'al labour a c'houlennomp. Seulvui ec'h anavezint o deveriou, seul velloc'h e raint anezo. An deveriou kristen, an deveriou e kenver Doue, e kenver ar famill, e kenver an nesa, e kenver ar vro, a zo merket skler er C'hatekiz. Deskit ar C'hatekiz.

Er famillou eo e ranker deski ar C'hatekiz. Beleien ho peuz d'ho sikour, da glask ar vugale evit ober skol dezo, an eil rum goude egile, an aliesia ma c'hellont. hag a anaves an doare gwella d'o lakat da zeski ; bez ho peuz, er parresiou, tud vat d'ober Katekiz, tud a laka o foan, o aked da zeski mat o Relijion evit beza goest da gentelia ar re all, tud a ro o oll amzer libr d'al labour zantel-ze. N'eus forz ; anez ar

famillou, kaer e vo poania, ne vo ket gellet deski avoalc'h ar vugale var o Relijion.

Ia, e koustianz, e rankomp rebech d'ar familiou, d'an darn vrasa anezo da vihana, da veza manket var daou dra abaoe 40 vloaz zo. N'o deus ket lavaret start avoalc'h e felle dezo e vije gret Katekiz er skol ; hag en o ziez n'o deus ket o-unan poaniet avoalc'h da zeski Katekiz d'o bugale.

Pa jom Doue er mez eus ar skol, pa ne gomzer morse anezan nag en eun dever nag en eur gentel, pa veler e leoriou ar vugale traou fallakr pe faoz eneb an Iliz, n'e ket possubl e chomfe ar feiz krenv ha yac'h e kaloun ar bugel, daoust ma kendalc'hfe da heul ar Relijion, ha na vezit ket souezet ma teu, a-benn e ugent vloaz, da veza klouar e kenver ar Relijion, da c'hedal ma teuo d'ober goap anezi ha da gaout kaz outi. Ma ves c'hoaz ar skoliou dizoue epad pell amzer, e vo ret eur mirakl evit dalc'her eun tam Relijion e Breiz. Ar vistri n'o dezo ket ezom da lavaret gwall draou eneb ar Relijion. Avoalc'h e vo chom'hep komz anezi, evel ma ve eun dra hep talvoudegez. Avoalc'h e vo, en eur ger, kaout *skoliou dizoue* ha *mistri difeiz*. Evit silvidigez ar vro, al lezen he deus gourc'hemennet kement-se a rank beza chenchet kousto pe gousto. Laza ra an eneo. N'en em gemeromp ket ouz ar vistri ; ouz al lezen eo ec'h en em gemeromp, hag ouz an droug a ra. Ne glaskomp ket aman terri an emgleo santel. Kaout a ra deomp, ervez m'Hon deus klevet gant tud o tont eus ar brezel, tud din da veza kredet, kalz eus mistri-skol ar c'houaruamant a vo gant ar re genta o tiskwez o levenez en deiz ma vo gellet komz adarre er skol eus a Zoue.

Er Skol.

Da c'hedal, hon deus gwir, ervez m'eo bet diskleriet gant ar varnerien, da c'houlen digant an Unaniezou tadou a famill beilla var ar skoliou ha var ar pezh a zesker d'ar vugale, hag ar famillou a zo eun dever evito, pa c'hellont, lakat o bugale er skoliou kristen, el lec'h ma vo desket dezo Katekiz da heul an traou all.

N'e ket hepken eus ar skoliou bihan eo e komzomp. Seul-vui e teu ar spered da zigeri, seul brasoc'h eo an danjer. Evit pellat an danjer-ze, Eskibien Franz o deus gret dispignou braz. Savet o deus skolachou ha skoliou-meur a ves roet enno kelen-nadurez eus ar re vella. Peseurt digarez o deus ar gerent kristen da jom hep lakat o bugale, potred pe merc'hed, er skoliou-ze ? Hor mignoured eus Stadou-Unanet an Amerik hag eus ar broiou all, evit startat c'hoaz an emgleo gret epad ar brezel, a zigaso ar muia-ma c'hellint eus o zud yaouank da studia en hor Skoliou-Meur. E pere ? Ar re anezo a zo katolik ne vezint nec'het evit choaz. Mont a raint d'ar Skoliou-Meur katolik, evel m'o deus dija diskleriet. Ha setu ase eur gentel gaer roet ganto da veur a famill eus Breiz, ne gredont ket ober evelse evit o bugale. Daoust ha ne dler ket lavaret e vankont d'o deveriou ?

Er Famill.

V. — Eur mank all eo he-man. Ar gerent a zo re droet da gounta var re all evit rei deskadurez kristen d'o bugale, hag a gav dezo beza gret o dever p'o deus fiziet o bugale e tud all. Fazia a reont. Doue a c'houlén ma vo ar vugale kenteliet da genta gant o c'herent. Nemet dioc'h ret, ne dleont ket fizia an dever-ze e re all. O dever ne baouez ket d'an deiz ma ves roet ar bugel da zeski d'ar beleg pe d'ar skoliou, rak neuze zoken, ma ne dol ket evez ar gerent, ar bugel a c'hello beza lezirek da zeski e Relijion. Er c'hontrol, ma kar ar gerent beilla mat betek ma vo braz ar vugale, e raint eus o eneo eneo kaer, ha ne zonzint ket da c'houde toler an eneo-ze e kreiz an danjeriou a gaver o tarempret hag o selaou ar vistri dizoue a zo hirio ken stank e skoliou braz ar c'houarnamant ; rak riskl a zo da goll ar feiz er skoliou-ze. D'an den yaouank ar gerent a lavaro : « Kompren mat an traou. Kristen out. Kea d'ar skol gristen, d'ar patronach kristen. Kea d'ar skolach kristen, d'ar Skol-veur gristen. »

E peseurt rum e kaver hirio kerent d'ober evelse heb aoun ?

Pegement zo o lakat ober katekiz er famill ? Kalz zoken ne glaskont ket gouzout ha mont a ra o bugale da skol-gatekiz ar barrez. Poan a ra deomp gwelet bep bloaz o kreski niver ar vugale ne deuont ket d'ar skol-gatekiz. Bugale a vec'h oajet a zek vloaz ne vezont mui gwelet var ar bankeier. Ar beleg a lavar d'ar gerent. Ar gerent a gav diez, mes ne lakeont ket o bugale da blega. Anzav a reont ne c'hellont ket ober dezo senti. Divezatoc'h e vezint souezet o velet o bugale deuet da veza anarchisted.

Klevet e ves lavaret ez eus ezom hirio eus Fransizien brasoc'h eget re gwechall, eus kalonou krenvoc'h, goest da gas da benn an deveriou kalet eus an amzer hirio. Ne vo get gellet kaout eun hevelep tud nemet dre ar feiz hag ar vertu-siou kristen. Tud ar freuz hag an dispac'h a zav o fenn. Eur pennad e vo gellet harpa outo dre nerz. Mes an nerz ne bad nemet eun nebeut amzer. Ne c'hell netra var ar sperejou. Chenchit ar sperejou ma c'hoantait savetei ar Franz. Ar Franz a gar ar peoc'h, al labour, an urz. Ha goulskoude e veler, zoken er c'heriou distera, tud yaouank feneant, hep feiz na reiz, prest ato d'ober dizurz ha da laerez, da gregi e madou ar re all, hag a dro o diskouarn da glevet ar pezh a dremen en deiz hirio er Russi, hag a garfe ober aman ar pezh a ra eno an dispac'herien. An oll broiou a zo an danger-ze a zioc'h o fenn. Eürus ar re a vel anezan abred avoalc'h hag a zo prest da harpa outan. Eürusoc'h ar re a oar diwall an eneou diouz ar c'hlenved-ze o teski dezo kenteliou an Aviel.

Mes, ma z'eo kement-man eun dever striz evit a re a zo e penn ar broiou, e lavaromp d'ar famillou e sell an dever-ze outo da genta. Eu hano Hor Zalver, e pedomp anezo da boania gant o bugale evit deski dezo o Relijion. Evit-se e raint mat o lakat o hano e Breuriez an *Deskadurez kristen*. Er Vreuriez-ze e kavint skweriou mat hag e klevint ar c'henteliou hag an aliou o deus ezom anezo. Ha dreist-oll e resevint digant Doue grasou evito hag evit o bugale.

Ar skol-gatekiz er famillou ne viro ket ouz an dud vat d'ober Katekiz eus o zu. Daoust d'Hon aliou, meur a famill a zo lezirek. Hag e c'houlennomp digant an dud a volonte vat sikour hor beleien er parresiou. Tud yaouank, tud en oad, goazed, merc'hed a zo, abaoe pell amzer, o sikour deski katekiz d'ar vugale. Ra gresko o niver, dreist-oll etouez an dud yaouank a gavo tro evelse da zeski gwelloc'h o-unan o Relijion.

Erfin, evit ma vo desketoc'h an dud var ar Relijion, e vo roet kiviziken *sertifikajou* an *Deskadurez kristen*. Daou a vo anezo : unan bihan hag unan braz. O daou e vezint roet goude eun examin, ar c'henta d'ar re a ouezo mat o C'hatekiz, egile d'ar re o dezo studiet doun o Relijion. Pedi a reomp d'en em brepari d'an examinou-ze n'e ket hepken ar re a ra katekiz d'ar vugale, mes ive ar botred ha merc'hed eus hor skoliou ha skolachou.

Ar Vuez
kristen.

VI. — An aked da grenvat an deskadurez kristen ne ra ket deomp ankounac'hat ar vuez kristen. Evit lakat ar vuez-ze dounnoc'h en diabarz ha nerzusoc'h en dianvez eo e c'hoanteomp diazeza anezi var eun deskadurez startoc'h. Rak-se e pedomp heb ehan ar gatoliked da heul mat ar prezegennou a ves gret dezo ha da lenn leoriou ha kazetennou a c'hell o zikour da zifen o feiz. Missionou a vo roet dre an eskopti a-bez, kerkent ha ma vo deuet d'ar ger eus ar brezel ar veleien hag ar relijiused hon zikour ken mat da brezeg an Aviel er parresiou.

Ma selaou Doue ar pedennou a reomp dezan er penn kenta eus an amzer nevez zo digoret evidomp, an dud a raio gwelloc'h o deveriou a Relijion, karet a raint kommunia alies, fidel e vezint da lavaret ar pedennou er famill ; ret eo dalc'her start d'ar c'hiz santel-ze. Ar zul a vo da Zoue. Ne vo ket mui labouret da zul, nemet ezom braz a ve. Ar famillou ne vankint mui d'an oferen. Ar vugale a deuio niverus gant o

c'herent. D'an oferen-bred eo e teuio ar muia tud, rak ar c'han, ar prezegennou en oferen-bred a ra d'an ene ar brasa vad. Au oll, da heul ar beleg, a gano, da vihana ar c'han a zo evit an oll, evel ar *C'hyrie*, ar *Gloria*, ar *Gredo*, ar Psalmou. An traou diesoc'h a vo kanet gant kanerien choazet ha preparet mat. Evelse e vo kaer an ofisou hag ar pedennou a zavo birvidikoc'h varzu tron an Otrou Doue. An oll Breuriezou, Unaniezou en em roio d'al labour-ze. Gwelet Hon deus ofisou kaer evelse en hor parresiou braz var ar mez. An oll a bede, a gane a-unan. Ar c'hiz santel-ze a vije ez ive da zigas er parresiou a zo e ker. Erfin ar Gousperou heuliet mat a rafe eus ar zul e gwirionez deiz an Otrou Doue.

Dizale e c'houlennimp diganeoc'h lakat ar Galoun-Zakr var e dron er famillou. Hag Hon dezo ar joa da velet dija ar vuez kristen kresket er vro pa z'aimp da bedi ganeoc'h d'ar chapeliou braz a zevosion eus an eskopti evit trugarekat Doue hag ar Verc'hez eus ar grasou hon deus bet diganto, da c'headal ar pelerinaj brasoc'h a gasimp da Lourd, evel Hon deus prometet en hoc'h hano a-unan gant oll Eskibien Franz ; ar pelerinaj-ze da reier Massabiel a raimp kerkent ha ma vo gellet.

Kaera tra a c'hedomp eus ar vuez kristen o kreski en ho touez, eo gwelet o krenvat liam ar famill hag ar vertusioù a dleer da gaout er famill. « Evel m'en deus lavaret eur skrivaniar, var gement-man ez eus kalz labour d'ober ; rak ar famill, arok hag epad ar brezel, a zo bet gwal daget gant an divorz, gant ar gizioù fall skignet gant tud ne fell ket dezo kaout bugale ha ne glaskont nemet plijadur direiz. Al labour merc'hed en uzinou en deus ive gret droug d'ar famill. Nag a draou da rapari ! » (1). Ar pezh a zo da genta d'ober evit enor ar famillou eo rei da entent d'ar priegoù ne dleont ket, e koustianz, ober fall o dever, miret onz bugale da c'henel ; hag ive ret eo enebi ouz an divorz a deu d'en em asten betek zoken

(1) *La Nouvelle France*, 25 Janv. 1919.

er parresiou var ar mez, el lec'h n'oa ket anavezet gwechall. Eneb an daou glenved-ze n'eus ken pare nemet ar feiz, eur feiz krenv er familhou. An oll draou all, heb ar feiz, ne c'hellint ket para ar c'hlenvejou-ze.

Ne jomimp ket pelloc'h da gomz deoc'h eus ar vuez kristen hag eus ar vertusioù a zigas d'he heul. Ho peleien ne ehantont da brezeg deoc'h var gement-se, ha da eur c'halz ac'hannoc'h n'ez eus nemet meuleudi da rei.

Ar Retrejou
kloz.

VII. — Gwelloc'h eo ganeomp, o sonjal pegement a labour zo d'ober evit sevel ar Franz en he zav, lavaret deoc'h e rank peb hini ac'hanomp poania da gaerat ha da vellat e ene, evit ma vo goest d'ober an deveriou a c'heder digantan. Den ebet c'hoaz ne anaves mat pegen braz eo an deveriou-ze. Penos lakat urz en traou evit ma c'hello ar Franz mont en dro ? Piou a gompren mat ar pezh zo d'ober evit mont eus amzer ar brezel da amzer ar peoc'h ? Ar re a deu eus an trancheou, daoust ha kompren a raint ar c'hentelioù o deus bet epad ar brezel ? Kompren a raint o deveriou nevez e kenver o bro ? Kompren a raint peseurt tud a rankint da zibab da lakat e penn ar gommun hag e penn ar vro ? Kompren a raint o deveriou e kenver an Iliz ? An dud yaouank evel ar re en oad a dle hirio studia mat an traou-ze. Evit o c'hompren, e ranker beza preparet mat, beza desket var ar Relijion.

Gant graz Doue, pep kristen a c'hell prometi beza ato fidel da lezen Doue, o veva eur vuez kennerzet gant ar zakramanchou, hep dilezel al labour ordinal. Evelato ec'h aliomp anezan da gemeret, ma c'hell, eun nebeut dervezioù bep an amzer evit ober eur retred, hag eur retred kloz. Eno e sello en e goustianz, e sonjo e deveriou e stad, hag e resevo kentelioù mat evit beva e gwir gisten en e di hag er mez eus e di.

Ar vuez katolik a brepar an den d'an oll labourou santel, ar re uhela evel ar re zistera. Mes evit tizout betek gweled an ene, disken er volontez hag er spered, rei sklerijen, nerz,

pasianted e kreiz ar skwisder, ar poaniou, an displealded, diwall diouz ar warizi, miret da goll kaloun, eo ret lakat an ene e stad vat. Anez ne gompreno ket kalz eus an traou a zell ouz mad an Iliz ha mad ar vro. An hini a zo sklerijennet gant ar feiz a velo ato gwelloc'h an traou eget ar re all. Ar retrejou kloz, a zonz deomp, eo a roio d'an ene ar sklerijen en deus ezom.

Ar retred kloz a zo talvoudus evit pep rum tud eus ar vro. Galver a vije gellet d'ar retred an dud a zo e penn ar vro hag ar varnerien evel er Beljik, presidanted ar Republik evel gwechall en Equateur, ar jeneraled hag an amiraled evel e meur a vro eus an Europ, ar veleien hag ar relijiused evel e pep lec'h eus ar bed katolik, ar zoudarded, ar vartoloded, al labourerien divar ar mez ha re ar c'heriou. O tizrei eus an tiez-ze a beoc'h, an eneoù n'ez aint ket d'en em rei d'ar pec'hed, d'an dizurz ha d'ar freuz. Er c'hontrol, mont a raint eün dre hent an dever. Ar retred kloz a c'hell rei ar pare d'an ene klanv, mes dreist-oll talvoudus eo evit sklerijenna ar goustianz, rei pasianted, nerz-kaloun evit dalc'her mat ato d'an deveriou.

Pell zo em'an ar c'hiz eus ar retrejou kloz e Breiz, ha dreist-oll en hon eskopti. Abaoue ar zeitekvat kantved ez eus anezo. Hag abaoue int bet kendalc'het. Meur a hini eus ar re zo bet er retrejou-ze a zo tud brudet e istor ar Franz. Perak ne velfemp ket hirio ar memes vad gret gant ar retrejou ?

Arok ar brezel, hon dezo retrejou, ha kalz eus ar re a zo dizro euz ar brezel a zo bet er retred gwechall evit en em brepari da vont da zoudarded. O tizrei d'ar ger, o dezo ezom da drempa adarre o eneoù er memes tiez santel, gant sikour an amonierien hag ar veleien bet soudarded. Ar re-man, goude beza bet ganto en danjer, a gendalc'ho da veza mignouned dezo hag o zikouro d'ober o dever en amzer a beoc'h gant ar memes nerz-kaloun eget epad ar brezel. Gant ar zoudarded eo e vo ret komanz ar retrejou.

Ouzpenn-ze, prepari a rankomp c'hoaz kristenien eus an

dibab e pep parrez. E pep lec'h, e pep bro e ranker kaout tud eus an dibab. Peb hini eus hor parresiou he deus tud dreist, mat da labourat ha da bedi, karet hag istimet gant an oll. Ne vezont ket gwelet o lakat o interest arok o feiz, nag o klask en em zével uheloc'h eget ar re all dre droiou kam, nag o klask dre o galloud ober droug d'o c'henvroiz. Bez ez int tud eün, a guzul vat, karantezus, servicherien leal d'ar gommun ha parrisioniz douget d'o farrez. Ar re all a gemer anezo evit mistri ar vro. Karet a rafemp gwelet niver hevelep tud o kreski, hag eürus e vezimp o velet anezo o tont d'hor retrejou ; eno e kavint eun nerz nevez evit ar mad, heb ehana evit-se da veza izel a galoun evel ma z'eo ha ma tle beza ar Vretoned.

Ar
Syndikajou.

VIII. — Ha pa gomzomp eus devosion, e rankomp lavaret n'ez oa netra d'ober deomp muioc'h a blijadur eget gwelet an devosion evit ar Galoun-Zakr o vont dounnoc'h dounna etouez al labourerien douar. Hor syndikajou o deus sikouret an devosion-ze da greski o kas pelerined niverus da Vontmartr gant Unaniez katolik labourerien-douar Franz, hag oc'h alia labourerien-douar an eskopti da gommunia en deiziou e pedemp anezo.

Kement-se a lakaio bennoz Doue da zisken var ar syndikajou. Ar Relijion a zo merket he flaz e pep lec'h, zoken en traou a zell ouz mad ar c'horf. Digas a ra da zonzj d'an dud e tleont beza leal, karantezus, karet o nesa, renta servich dezan. Syndikajou labourerien-douar an eskopti a ouezo en em glevet, klask interest an dud zo enno, interest ar c'horf hag interest an ene, hag ive prepari a raint ar C'hamproulabourerien-douar a zo hirio ezom anezo, evel ma oar an oll. Er brezel eo bet diskaret meur a hini eus an dud a glaske sevel an traou-ze. Doue, fisianz Hon deus, a zigaso re all deomp en o lec'h. Ra vo benniget o labour.

Bez ez eus syndikajou all a zo ive ken din da veza meulet :

ar *c'helc'hou*, savet gant an otrou de Mun, hag a glask labourerien kristen ar c'heriou, hag a ro ali dezho da lakat o hano er syndikajou evit ar c'hemwerz ha labourou an uzinou. E Montroulez ez eus eur syndikat evelse, fidel ato da gelennadurez an Iliz katolik. Eürus e vezimp o velet anezan o kreski.

Hor Breudeur ker, an Iliz, evel a velit, ne glask ket distrei al labourerien gatolik diouz ar syndikajou, daoust ma anaves danger ar syndikajou. Lizer ar Pab Leon XIII a verk skler e c'hellont mont enno. Mes o feiz kristen o distroio diouz *Unaniez an oll Labourerien* hag ar syndikajou en em gemer ouz Doue, a laka brezel etre ar re baour hag ar re binvidik, a c'houlenn ma ne vo mui lezet danvez gant den ebet.

Eur c'hardinal, an otrou Maurin, arc'heskob Lyoun, en deus nevez skrivet da dud e eskopti ar c'homzou-man leun a furnez : « Ar Relijion gatolik a c'hoanta lakat ar peoc'h, an unaniez, ar garantez etre pep rum dud. Lezet o-unan, al labourerien a zo dinerz. Abalamour da-ze ec'h alian start ac'hanoc'h da ober syndikajou katolik a unano an dud eus ar memes micher, hag a ouezo, pa raint o goulennou, senti ouz lezen an Aviel ha kelennadurez an Iliz... An Iliz a vo ato ganeoc'h pa c'houlennot eun dra just... Oc'h unani an dud o deus ar memes micher, o lakat emgleo etre ar vistri hag al labourerien, eo e vo gellet reiza mat an traou, gwelet peseurt pae a zo dleet d'al labourer evit e boan hag evit beva eur vuez deread. »

Evelse, Hor Breudeur ker, ar Relijion a labour da reiza an traou ervez kelennadurez Jesus-Krist ; beilla ra var buez al labourerien, klask a ra o mad, d'an oll he ro da anaout o deveriou, o gwirioù, ha poania ra da unani ar re a zav enebiez etrezo divarbenn o afferioù. Benniga ra kement tra a zo talvoudus da vad he bugale. Goulenn a ra ma vo ato selaouet mouez an Aviel. « Morse, a skrive ar Pab Leon XIII, n'Hon deus aliet ar gatoliked d'en em unani evit klask mad ar bobl,

hep lavaret dezo er memes amzer e ranker ato en em harpa var ar Relijion ha goulen diganti sklerijen » (1).

An Oberou.

IX. — Meuleudi a roomp da oll Oberou braz an eskopti evit beza gret evelse ha beza kendalc'het da labourat epad amzer spountus ar brezel. E kement lec'h e veze karantez da ziskwez, o deus labourer eus ar gwella, en hospitaliou soudarded hag e lec'h all, ato gant eur feiz krenv. N'Hon deus ket ezom da lakat aman a nevez an aliou Hon deus roet dezo ken aliez en Hon Liziri. Ar pezh a c'houlennomp diganto hirio, ha start, dreist-oll digant ar re n'int ket skignet avoalc'h en hor parresiou, Konferansou Sant-Visant a Bol, Unaniez Merc'hed Franz, Unaniez an dud yaouank katolik, eo en em asten, tizout ar parresiou var ar mez evel parresiou ker, sikour ar veleien oc'h ober Katekiz, o skigna ar c'hazetennou kristen, o poania gant ar vugale hag an dud yaouank, o kana en offisou evit ma vezint kaeroc'h, o veilla var ar vugale ne vezont ket kaset d'an iliz gant o c'herent pe o mistri-skol, evit gwellet ha mont a reont d'an offeren.

O fedi a reomp ive da veilla gant evez var emzivaded ar brezel ha da rei e pep lec'h d'ar familhou ar zikour hag an aliou ret.

Eürus e vezimp o velet anezo o sikour ar re a ro louzeier d'an dud a zo gant ar c'hlenved-peultrin. Eul labour a garantez eo sikour ar glanvourien-ze, eul labour talvoudus ive evit yec'hed ar vro, ha pa ne deuo mui deomp arc'hant an Amerik, e rankimp beza sikouret gant an oll dud a volonte vat.

Hoc'h alia reomp c'hoaz da boania var daou dra talvoudek meurbet : ober brezel d'ar vesventi, d'an odivi, ha dilezel ar gizioù divodest d'en em wiska.

Ret eo dilezel ar vesventi, an odivi ; anez, eo kollet ar vro : kollet an eneoù, rak dre ar vesventi e teu ar goustianz da den-

(1) *Graves de communi*, 18 Janvier 1901.

valat, da galedi, hag abenn eur pennad ne ra van ebet mui evit kweza e pep seurt pec'hejou ; kollet yec'hed ar c'horf, yec'hed ar re en em ro d'ar vesventi ha yec'hed o bugale. Bugale ar vesverien a ves abred sammet gant ar maro ; eur c'halz anezo a ves taget gant ar c'hlenved-peultrin, re all a deu da goll o skiant-vat. Ar C'houarnamant a c'helfe para ar c'hlenved o tifen a-grenn an odivi. An Deputeed ne fell ket dezo. An elektourien a ranko deski dezo o dever var gementse. Lakat a c'hellit an droug da vihanat, Hor Breudeur ker, o rei hoc'h hano d'ar Groaz-Wenn hag o talc'her mat d'ho promesa, o chom hep morse kemeret banne odivi ebet. Kalz dija o deus lakeet o hano er Groaz-Wenn er parresiou, skoliou, skolachou. An oll famillou a dlefe dont er Groaz-Wenn. N'eus labour ebet hirio da veza lakeet arok al labour-ze : ober brezel d'an odivi. En hano ar relijion eo ec'h en em gemeromp ouz ar vesventi. Epad re bell amzer omp chomet heb en em lakat gant ar pec'hed mezus-ze ; ne veze gret nemet lavaret eur farsaden bennak, hag edo ar c'hiz da jom heb ober re a rebechou d'ar re a veze galvet « mesverien santel Breiz ». Sent farsus, e gwirionez ! Hor Zalver n'en dije ket diskwezet kement a zouzder evit eur pec'hed a zigas d'e heul an dienez, ar vez hag an torfejou. Ha sant Pol, poulzet gant ar Spered Santel, a dole e valloz var mesverien e amzer. Ar gristenien, hirio evel e amzer sant Pol, a dle dilezel ar vesventi.

Sant Pol en deuz komzet gant kement a nerz euz gwiskamant ar merc'hed. Lavaret a ree d'ar merc'hed eus e amzer e rankont beza gwisket dereat, klask beza kaer, nan gant dillad a briz braz, mes gant oberou mat, evel ma tere ouz tud a lavar beza diskibien d'Hor Zalver Jesus-Krist » (1).

Eur pennad, ar merc'hed o doa an er da veza furreat var an doare d'en em wiska. Mes, var a lavarar, deuet int adarre da veza ken diskiant eget arok ar brezel ha zoken o dillad

(1) I. Timoth., II, 8-10.

kaon n'int ket dereat. Ar c'hiz en em asten betek er parresiou var ar mez. Perak ar merc'hed kristen ne harpont ket ouz gizioù ken fall, ken diskiant ? Piou zo da damall nemet ar merc'hed o-unan ? Setu aman kentelioù roet dezo gant eur gazeten gristen eus Paris (1) : « Selaouit mat, merc'hed kristen ; ho kalloud a zo braz en deiz hirio. C'hui a c'helfe, ma karfec'h, enebi ouz ar gizioù fall a deu d'an em asten er Franz. Ma karfec'h, e lec'h heul ar re all, e lakfec'h ar re all d'hoc'h heul. N'ho pije nemet dalc'her start hag en em unani, dioc'h ret, evit merka d'ar gemenez ha d'ar marc'hadour dillad an doare gwiskamant ho peuz c'hoant kaout ; ha bezit sur, roet e ve ho koulen deoc'h. Hag an oll dud a skiant vat a ve a du ganeoc'h. Rak hirio an dud a gomz gant heuz ha kounnar eus ar strinkellou-ze n'o deus ket an doare da gompren peseurt traou trist a zo tremenet e Franz, peseurt poaniou, peseurt kaon a zo kwezet varnomp. Ar re vella etouez ar zoudarded a ra poan dezo gwelet traou evelse. ».

Siouaz ! En amzer m'eo diez beva, ker an traou, en amzer e vije ret espern eo e veler ober dispignou mezus evit en em viska. Ar Franz n'eo mui eur bobl pinvidik. He mignoured furra a lavar dezi : « En em voaza a rankomp da veva evel tud paour, da gaout vertusioù ar re baour. » Deski labourat heb ehana, dispign nebeut evit ar boued hag an dillad, klask plijadur zantel, espern, setu ase deverioù a raio vad d'ar vro, deverioù ive a c'houlenn diganeomp an Aviel. Doue n'en deus ket diskleriet eüruz ar re binvidik. An danvez a dle servicha an den ha nan beza trec'h d'e galoun. Ar re baour, ar re a labour, ar re a espern, ar re o deus da c'houzanv, ar re-ze eo a zo bet diskleriet eürus gant Hor Zalver. Deuet eo an amzer da zikour sevel ar vro dre al labour, dre an espern, dre eur vuez paour.

Hag evelse e teuimp adarre da veza leal hag honest evel

(1) *Nouvelles religieuses*, 1er Janvier 1913.

arok ar brezel, rak abaoue ar brezel meur a goustianz a zo deuet da gemeret re a liberte. Traou trist a zo bet gwelet er bloaveziou-man : ar re o doa leve a zo bet rivinet gant o me-rourien a c'helle chom hep paea, daoust ma z'oant avechou pinvidikoc'h eget ar perc'hen ; an traou divar ar mez, an traou e ker a zo pignet da eur priz spountus, kalz re uhel ; re all, o c'hoari prena ha gwerza, o deus gounezet soummou mantrus ha digaset evelse muioc'h a zienez. Ha gant ar peoc'h an traou n'o deus ket a zoare da zont d'o c'hount koz. Interest ar vro ha mouez ar goustianz a c'houlén ma vo lakeet urz en traou, rak anez ne vo mui a honestiz ha ne vo ket a emgleo etouez an dud.

Kristenien Hon eskopti a raio gwella ma c'hellint evit digas a nevez er vro spered an Aviel. Deskomp servicha Doue eus a greiz hor c'haloun ; na ehanomp d'ober brezel d'ar pec'hed ; bezomp just ato ; bezomp karantezus, sikouromp ar re o deus da c'houzanv poaniou a gorf, poaniou a spered ; na glaskomp ket arok pep tra hor plijadur er bed-man ; dougomp hor poaniou, n'eus forz pegen kalet int.

X. — Ne jenchimp netra e oberou an eskopti. An Unaniez Katolik a c'hell hepken o liamma etrezo. Ret eo eta renevezi an Unaniez Katolik en hor parresiou, hep gedal zoken ma vo dizro an oll goazed. Epad ar C'horaiz e vezint niverus avoalc'h evit ma vo gellet kaout eur greizen d'an Unaniez. Ar goazed yaouank a deuio divezatoc'h a zikouro ar re gosoc'h hag a roio eur vuez nevez d'an Unaniez.

Goulen a reomp ma vo lakeet e renk kenta an Oberou Unaniez an Tadou famill ha ma komanso hep dale da labourat, da veilla var ar vugale, rak ret eo evit savetei ar vro.

An Unaniez a zo savet evit difen gwiriou ar Relijion. Goulen a ra digant ar re a zo enni en em glevet evit rei o mouesiou d'ar c'hannad a zo ar gwella kristen hag a zo ar surra da veza hanvet.

An Unaniez
katolik ;
ar pezh a dle
goulen.

Tenval eo an amzer evit ar Franz, Hor Breudeur ker, pa zeller en dianvez eus ar vro ha pa zeller en diabarz.

An diou Gambr a raio labour vat evit difen interest ar Franz en dianvez. Ar genta er boan goude ar Beljik, ar genta ganti en enor, ar Franz a dlefe ive ganti kaout ar brasa digoll ha beza ar gwella difennet eneb eur brezel nevez. Pehini eus ar Fransizien ne gred ket evelse ?

Mes ne c'hellomp ket kaout ar memes fisianz e vo roet d'ar gatoliked er Franz o gwiriou hag al liberte. Abalamour da-ze e rankomp dibaba evit deputed ha senatourien tud a feiz hag a goustianz. Gouzout a rit petra c'houlén ar gatoliked. En diskleriet Hon deus en Hon Iliz-Veur, d'ar 5 a viz Genver, pa oue gret ar pedennou evit ar peoc'h. Setu aman petra lavaremp :

« Evel ma lennomp en Aviel, eur vro a zo he bugale oc'h ober brezel an eil d'egile a zo sur da gweza. Daoust ha gellet e ve lamet eus ar sperejou hag ar c'halonou ar pezh a zo o tizunani an dud ? Nan, n'eus ket da zonzal e kement-se. Keit ha ma vo sperejou o chom hep kredi e gwirionesiou ar feiz, e vo traou da zispartia an dud. Mes daoust ha ne ve ket gellet en em glevet evit ar vuez ordinal ?

Daoust ha ne ve ket gellet rei d'ar gatoliked o loden liberte ? Ar gatoliked, e lec'h ober freuz, a zalc'h an urz vat er vro. Daoust ha diez e ve rapari an droug zo bet gret dezo gant al lezennou ?

« Peseurt danger a ve evit ar Franz digeri an nor d'ar Relijiused a zo e pevar c'horn ar bed o labourat evit o bro ? Peseurt danger a ve o lezel ar Relijiused da bedi, da labourat, d'en em zantellat var douar Franz evel var an douar estren ? Peseurt danger a ve hirio o lezel en o c'houentchou e Franz ar Relijiused a zo deuet a villierou da gemeret o flaz en o reji-mant epad ar brezel ?

» Peseurt danger a ve ma c'helfe hoc'h eskob hag ho peleien kaout eul lezen evit gellout beza perc'hen d'ar pres-

bitaliou hah an tiez o deus ezom, hep beza e riskl da velet o zamik madou drebet evel breman gant potr ar gwirion, abenn m'o dezo chenchet mestr teir gwech ? Rak an drederen bep tro a za da baea ar gwirion. Rak-se, ma z'eus maro er brezel an eil goude egile tri heritour eus ar memes tam danvez, ne jom mui netra. Daoust ha danger a ve evit ar vro ma ve gwellaet eul lezen ken kriz, a vir ouzomp da veva ?

» E pelec'h e ve an danger evit ar Franz ma ve gret Katekiz e skoliou ar gommun, evel ma c'houlenn an darn vrasa eus ar famillou, pe da vihana ma ve paet ive ar skoliou libr gant arc'hant ar vro ervez niver ar vugale a zo enno ?

» Avoalc'h e ve, var an oll draou-ze, evit lakat kountant ar gatoliked, chench daou pe dri artikl e lezen ar skoliou, lezen an Unaniezou, ha lezen an disparti etre an Iliz hag ar vro. Ne ve ket an dra-ze eur revolution. Gwelet a ran petra c'hounesfe ar Franz. Ne velan ket petra golfe.

» Ne ginnigan ket an traou-ze da gompesa d'an dud a zo e Paris o prepari ar peoc'h evit ar bed. Ar re a zo bet a-unan ganeomp epad ar brezel n'o deus ket da velet var hon affe-riou. Mes en em drei a ran ouz va bro. Leun eo a garantez evit ar boblou a c'houlenn sikour diganti. Ra vo just evit he bugale o deus gret kement eviti en deiz m'edo en danger. »

Ar gatoliked, Hor Breudeur ker, ne c'hellont ket goulenn nebeutoc'h. Setu ase petra dleont goulenn, heb ober freuz, mes start hag heb ehan.

Ar Franz he deus ezom eus an Iliz. Heb an Iliz ne c'hellont ket beza ken kaer na ken krenv ha ma ve dleet. Al lezennou douget eneb an Iliz a ra kement a zroug d'ar vro eget d'an Iliz. An Iliz a rank kaout liberte evit lakat da zisken e kaloun ar bobl an urz, an doujanz evit ar re a zo o komandi, an aked da labourat evit mad ar vro. Ma z'eus c'hoant da barea ar bed eus an oll gouliou resevet epad ar brezel, eus an droug gret d'ar c'horfou, d'an eneo, eo mall d'ar C'houarnamant terri liammou an Iliz, an hini a c'hell para ar boblou ;

eo mall dezan ober ar peoc'h ganti ha gant an Hini a zo en e fenn, da lavaret eo ar Pab.

O persekuti ne c'hounezer netra, pa glasker goaska ar goustianz. Hon enebourien o deus gwelet kement-se en Alzas-Lorrenn, evel m'o doa gwelet re all er Pologn, en Irland. Lezen ebet n'eo deuet a benn eus ar re a oar mervel, rak ar boblou a oar mervel ne varvont ket. N'e ket hepken gouzanvet e fell deomp beza. Goulen a reomp liberte. Ar ger liberte n'e ket avoalc'h, mes talvoudus eo ma ves komprenet mat. Pa gomzomp eus an *emgleo santel*, ec'h ententomp emgleo gant liberte, emgleo a greiz kaloun. O c'houlenn liberte ne glaskomp ket ober freuz. N'e ket tud an dizurz omp. Fisianz hon deuz en amzer da zont. Kounta reomp var graz Doue. O veza m'hon deus gret hon dever penn da benn e kenver ar Franz, e c'hoanteomp ive kaout liberte d'ober hon dever penn da benn e kenver an Iliz, mam ar Franz.

RAK-SE,

Goude beza goulennet kuzul digant Hor Breudeur enorus, Dean ha Chaloned eus Hon Iliz Katedral ;

Goude beza pedet Doue ;

Hon deus gourc'hemennet hag e c'hourc'hemennomp ar pezh zo aman varlerc'h :

ARTIKL I

Goulen a reomp digant an dud fidel gouzanv gant pasianted an diezamant a bep seurt deuet da heul ar brezel, hag e tigasomp dezo da zont eo ret ober pinijen epad amzer zantel ar C'houraiz, ha da genta o senti ouz lezennou an Iliz divarben ar yun hag ar vijil.

Al lezennou-ze a zo bet, a nevez zo, chenchet var meur a boent p'eo bet embannet leor-lezennou an Iliz, eul leor nevez a verk evit an amzer da zont reolennou an Iliz latin.

Rei a reomp da anaout d'an dud fidel lezennou ar yun hag ar vijil, o talc'her kount eus an otre hon deus bet da lakat d'ar merc'her ar vijil merket epad ar C'horaiz evit ar zadorn.

ARTIKL II

An difen da zrebi kig a gomanz evit an oll dud fidel d'an oad a zeiz vloaz achu. P'eo difennet drebi kig, eo difennet ive an druz tennet eus kig goasket. Mes drebi a c'heller viou, amann, formaj, hag ar boued a c'heller da brepari gant *gress* (*soa, lard*) (1).

En deizioù ma c'heller drebi kig, n'eo mui difennet drebi kig ha pesked er memes pred.

Ret eo lezel ar c'hig a gostez : 1° da bep gwener eus ar bloaz ; 2° da verc'her al Ludu ha da bep merc'her eus ar C'horaiz, ha d'ar Zadorn-Fask betek kresdeiz ; 3° d'an tri dervez (merc'her, gwener ha sadorn) eus ar Pevare-Amzer ; 4° d'an deizioù arok Gouel Hanter-Eost, gouel an Oll Zent, gouel Nedelek, pa n'en em gav ket ar gouelioù-ze da lun. Rak d'ar zul e c'heller ato debri kig.

D'ar gouelioù-berz e c'heller drebi kig ; rak-se, er Franz, p'en em gavo gouel Nedelek, gouel Maria Hanter-Eost pe gouel an Oll Zent da vener, e vo gellet drebi kig en deiz-ze.

ARTIKL III

Lezen ar yun a zo gourc'hemennet d'an dud fidel azalek eur bloaz varn'ugent achu betek tri ugent vloaz komanset.

Al lezen-ze a verk ne c'heller ober nemet eur pred d'an deiz yun. Evelato ar re a yun a c'hell ouspenn, diouz ar mintin ha diouz an noz, kemeret eun tam boued ervez em 'an ar c'hiz en o bro.

En hon eskopti e c'heller drebi diouz an noz pep seurt boued, gant ne vezo drebet na kig na viou. Al lez, amann, formaj, a zo permetet. Ne c'heller ket drebi d'ar pred diouz an noz kement ha d'ar pred braz.

Diouz ar mintin e c'heller kemeret (hep lez) cafe, the, chocolat, hag eun tamig bihan a vara.

D'an deizioù yun, pa c'heller drebi kig, ar re o deus da yun ne c'hellont drebi kig nemet eur vech en deiz, d'ar pred braz.

(1) Evit ma vo skler an traou, e tiskleriomp n'ez eus menek aman nemet eus *soa, lard, gress* : ne gomzer ket eus kig, kig moc'h pe gig all, nag eus an druz tennet eus ar c'hig goasket, nag eus souben ar c'hig.

Yun a dleer : 1° d'ar C'horaiz penn da benn, nemet da zul : d'ar Zadorn-Fask, da gresdeiz, eo achu ar C'horaiz ; 2° d'an tri dervez eus ar Pevare-Amzer ; 3° d'an derveziou arok gouel Hanter-Eost, gouel an Oll Zent, gouel Nedelek, pa n'en em gav ket ar goueliou-ze da lun, rak da zul n'eus na yun na vijil (1).

ARTIKL IV

An dud fidel a c'hell beza diskarget pe dispanset diouz lezen ar yun abalamour d'o yec'hed, pe d'o skwisder, pe d'o labourou. An Otrounez Chalonied evit hon Eskopti, ar Bersouned evit o farressioniz, Superioled hag Omonierien evit ar c'houenchou ha skoliou fiziet enno, ar veleien evit ar a re zo o kovez ganto, a c'hello rei dispantz eus ar yun ha permeti drebi kig meur a vech bemdez, pa vo eur rezoun vat benak, gant ma n'er graint ket evit rummajou tud a-bez.

ARTIKL V

Pedi reomp an dud fidel, p'e gwir n'eo ket mui ken striz ar binijen a c'houlenn diganeomp an Iliz, d'en em rei d'an oberou mat ha dreist-oll d'ober aluzen ervez o danvez.

O fedi reomp gant nerz da zikour gant o aluzennou oberou an Eskopti a deu bemdez o niver hag o ezommou da greski.

An aluzennou-ze a vo roet d'an Otrounez Persouned hag Omonierien pe lakeet en eur c'hef gret evit o reseo, ha digaset e vezint da Zekretour an Eskopti.

Ar re baour, ne c'helfent ket ober eun aluzen zoken dister, e lec'h an aluzen, a lavaro bep sizun, epad ar C'horaiz, 5 *Pater* ha 5 *Ave* evit ezommou an Iliz, ar Frans hag an Eskopti.

ARTIKL VI

An amzer Fask a zigoro, evit an Eskopti, da Zul ar Bassion hag a vezo klozet d'an eil sul goude Pask.

Goulen a reomp start ma vezo lezet gant an dud fidel ar vrasa liberte evit choaz o c'hofesour.

Ar reolen grêt gant ar pevare Konsil a Latran : *Omnis utriusque sexus fidelis*, a vezo embannet d'ar pevare Sul eus ar C'horaiz, hag ar Bersouned a zigasso da zonzj d'o farresio-

(1) E eskopti Kemper n'eus ket da yun d'ar zadorn arok ar Pantekost, rak ouspenn kant vloaz zo ne yuner ket en deiz-ze.

niz eus lezen an Iliz, divarben kovez eur vech ar bloaz ha kommunia da Bask, hag a alio start an oll da ober o dever.

Lennet e vezo ive an Dekred *Quam singulari*, ha lavaret skler eo red d'ar vugale evel d'an dud vras kommunia da Bask.

ARTIKL VII

Ar gest evit Diner an Iliz a vezo grêt, kement ha ma vezo possubl, arok Pask. An dud fidel a gompreno an dever a goustianz o deus da zikour o beleien da veva. An aluzennou resevet evit an dra-ze a vezo digaset da Zekretour an Eskobti da fin miz Even da ziveza, hag eur Gommission a labouro neuze evit rei sikour d'an nep en devezo ezom.

ARTIKL VIII

A nevez e c'hourc'hemennomp ober ar gest evit an Douar Zantel epad offiz Gwener ar Groaz ; ar gest evit diner Sant Per da c'houel an ebestel sant Per ha sant Pôl, hag ar gest evit ar Patronachou ha kelc'hou studi da c'houel ar Rosera.

Rekoumandi a reomp ive, ha start, d'an dud fidel hor skoliou kristen a zo kement a ezom anezo en deiz hirio, ha da c'houel ar Iaou-Bask e vezo grêt eur gest en oll ilizou evit skol veur Angers, an *Institut katolik* hag evit skoliou kristen an Eskopti.

Evel ma teu al levriou fall da ober muioc'h mui a zroug bemdez er skoliou, e c'houlennomp digant ar veleien hag an dud fidel lavaret goude ar pedennou a reont, o-unan pe assemblez, ar c'homzou-man : « Eus ar skoliou dizoue, eus ar vistri difeiz, hon dilivrit, va Doue ».

ARTIKL IX

An Unaniez evit Emzivadad ar Brezel a dle keza savet en oll parrezioù, hep mank. An Otrounez Persouned a hanvo eur C'homite, el lec'h n'eo ket savet c'hoaz. Klask a raint hanoioù nevez, goulen a raint sikour evit an Unaniez-ze, reseo a raint an aluzennou hag embanna raint ar gest a vo gret evit an Unaniez da zul Bleunioù.

ARTIKL X

Digas a reomp da zont a nevez d'ar veleien ha d'an dud fidel eo ret dalc'her en he zav pe sevel e pep parrez, er mez

eus ar politik, an Unaniez Katolik a labouro evit skigna ar mad, ha difen gwirioù ha liberte ar gatoliked.

Unaniez ar barrez a vo staget ouz Unaniez an eskopti a zo Otrou 'n Eskob en he fenn.

ARTIKL XI

Otre a roomp da rei bennoz ar Zakramant, en ilizou ha chapelioù eus Hon eskopti, d'an deizioù m'en em vodo enno an dud epad ar C'houraiz.

Rekomandi reomp da gristenien Hon eskopti heul mat ar pedennoù Hon deus goulennet evit ar peoc'h, ha kinnig da Zoue evit-se ar gommunionou a raint, o fedennoù hag o oberou mat.

Pedi hag ober pinijen a raint, gant ar memez feiz, evit an eleksionou a vo dizale, ma vo e conseil an ti ker, e conseil an departamant, e Kambr an Deputeed eun niver braz a gristenien start a labouro da zalc'her d'ar Franz he flaz er bed ha da rei d'an Iliz al liberte he deus gwir da gaout.

Hag e vo Hon Lizer hag ar gemennadurez a zo varlerc'h lennet hag embannet en oll ilizou ha chapelioù eus Hon eskopti da zul ar C'hinkajesim ha d'ar zuliou varlec'h.

Roet e Kemper, en Hon ti Sant Joseph, dindan Hor ziel ha siel Sekretour braz Hon Eskopti, da zul ar Septuajesim, 16 a viz C'hwevrer 1919, en unekvet bloaz abaoe omp bet hanvet da eskop.

† ADOLPH,

Eskob a Gemper hag a Leon

DRE URZ AN OTROU 'N ESKOB :

J.-M. PILVEN,

Chaloni a enor,

Sekretour jeneral an Eskopti.

